

บทที่ 2

ปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่อง

ในบทนี้ รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปสาระสำคัญและนำเสนอเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. การพัฒนาชนบทและการพัฒนาคุณภาพชีวิต
2. บทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาชนบท
3. บทบาทของหน่วยงานภาคเอกชนในการพัฒนาชนบท
4. สารนิเทศเพื่อชุมชนชนบท
5. แหล่งสารนิเทศ
6. ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสาคร

การพัฒนาชนบทและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาชนบทในระบอบที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาคนเป็นหลัก แต่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่เจ็ด พ.ศ.2535-2539 นอกจากจะมุ่งเน้นการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หก แล้ว ยังให้ความสำคัญกับการเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนชนบทอีกด้วย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกครัวเรือนให้ได้มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ การกินดี อยู่ดี สุขภาพอนามัยสมบูรณ์ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535ข)

ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หมายถึง ความจำเป็นขั้นต่ำสุดที่คนทุกคนในชุมชนควรจะมีหรือควรจะเป็นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติตามสมควร (กรมการพัฒนาชุมชน, 2538)

คำว่าคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางยากที่จะกำหนดลักษณะแน่นอนตายตัวให้ชัดเจนได้ เครื่องชี้วัด (Indicator) ลักษณะคุณภาพชีวิตที่ดี คือสภาวะที่ประชาชนมีการกินดี อยู่ดี มีเงินใช้ นักสังคมวิทยามองว่า คุณภาพชีวิตที่ดีคือการทำที่สามารถปรับตัวและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข นักสิ่งแวดล้อมเห็นว่าการมีชีวิตที่สมดุลหรือกลมกลืนไปกับธรรมชาติ คือการมีคุณภาพชีวิตที่ดี (เรื่องเวทย์ แสงรัตนา, 2533)

องค์ประกอบหรือตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชากรตามแนวของ UNESCO (1975) ระบุลักษณะคุณภาพชีวิตที่ดีไว้ 8 ประการ คือ

1. อาหารและโภชนาการ
2. สุขภาพ
3. การศึกษา
4. สภาวะแวดล้อม
5. รายได้
6. การมีงานทำ
7. สถานภาพสตรี
8. ที่อยู่อาศัย

เบญจกุล มะกระระชัย (2535) กล่าวถึงมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชนไว้ดังนี้

1. รู้สึกมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน
2. รู้สึกว่ามีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคในความเป็นประชาชนของประเทศเท่าเทียมกัน
3. รู้สึกมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ สาธารณภัย และภัยจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษต่าง ๆ
4. รู้สึกว่าอาหาร เครื่องดื่มต่างๆ การใช้ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ยาเสพติดให้โทษ เวชภัณฑ์รักษาโรคราสา ได้รับการตรวจสอบอย่างทั่วถึง จนเกิดความมั่นใจแก่ประชาชนผู้บริโภค
5. รู้สึกมั่นใจในการเจริญเติบโต ก้าวหน้าของประเทศ ของบ้านเมือง ภายใต้การนำของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับต่างๆ
6. ความสะดวกสบายในการใช้บริการ โครงสร้างพื้นฐานด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ

นิพนธ์ คันทเสรี (2528) นิยามว่า มาตรฐานคุณภาพชีวิต คือระดับสภาพการดำรงชีพของมนุษย์ตามองค์ประกอบของชีวิต อันได้แก่ ทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม ทางความคิด และจิตใจ

จากรายงานเรื่องคุณภาพชีวิตของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ 40 กว่ารายที่อาจถือได้ว่าเป็นความต้องการด้านต่างๆ ของชีวิตอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งคล้ายคลึงกับการจำแนกความต้องการตามองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ คือ

<u>ด้านต่างๆของชีวิต</u>	<u>สิ่งชี้นอกคุณภาพชีวิต</u>
1. ด้านร่างกาย	อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย พลังงาน การอ้อมทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบอาชีพ
2. ด้านอารมณ์	การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณค่า มีประโยชน์และความนิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ
4. สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม	โอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน การปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็นธรรมด้านรายได้และทางสังคม ความร่วมมือร่วมใจในชุมชน ความเป็นระเบียบ มีวินัย ความเห็นอกเห็นใจ และค่านิยมที่สอดคล้องกับหลักธรรมในศาสนา
5. ด้านความคิด	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิตและชุมชน การศึกษา วิชาอาชีพ ความสามารถในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตัวเอง ครอบครัวและชุมชน การเป็นที่ยอมรับในชุมชน การสร้าง

ความสำเร็จด้วยตนเอง การยอมรับตัวเอง และ
การมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

6. ด้านจิตใจ

การมีคุณธรรมในส่วนตัวและในสังคม (ความ
ซื่อสัตย์สุจริต เมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล
กตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ความ
ศรัทธาในศาสนา ความเสียสละและการละเว้น
จากอบายมุข ฯลฯ)

สำหรับประเทศไทย คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติได้กำหนดเครื่องชี้วัด
(Indicator) คุณภาพชีวิตหรือความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของคนไทยไว้ 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด
โดยถือว่าหากบริเวณใดสามารถพัฒนาจนถึงเกณฑ์ขั้นต่ำแล้ว ก็ถือว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิต
ที่ดี ความจำเป็นพื้นฐาน 9 หมวด มีดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2538)

1. อาหารดี คือประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอ
2. มีบ้านอาศัย คือประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. ศึกษาอนามัยถ้วนทั่ว คือประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็น

แก่การดำรงชีวิต

4. ครอบครัวปลอดภัย คือประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
5. รายได้ดี คือประชาชนมีการประกอบอาชีพและรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต
6. มีลูกไม่มาก คือครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนของการมีลูกได้ตาม

ความต้องการ

7. อยากร่วมพัฒนา คือประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และการ
กำหนดชีวิตของตนเองและชุมชน
8. พาสู้คุณธรรม คือประชาชนมีการพัฒนาจิตใจของตนเองให้ดีขึ้น
9. บำรุงสิ่งแวดล้อม คือประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในหมวดที่ 3 ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ 22 คือ ครีวเรือนได้รับข่าวสารครบ หมายถึงการ
ได้รับข่าวสารครบตามเกณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชน (2535) คือ ข่าวสารด้านการประกอบ
อาชีพ ด้านการตลาด (การซื้อขายผลผลิต) ด้านอาหารการกิน ด้านสุขภาพอนามัย ด้านกฎหมาย
ที่ควรรู้และข่าวสารบ้านเมือง

ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น คือการที่ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารดังกล่าวครบทุกด้าน และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้

บทบาทของหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาชนบท

หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชนบทซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนประกอบด้วยหน่วยงานหลายหน่วยงานมีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย 8 กระทรวงหลัก และ 2 หน่วยงานเสริม (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น, 2539) ได้แก่

1. กระทรวงมหาดไทย
2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
3. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
4. กระทรวงสาธารณสุข
5. กระทรวงศึกษาธิการ
6. กระทรวงพาณิชย์
7. กระทรวงอุตสาหกรรม
8. กระทรวงกลาโหม

หน่วยงานเสริม คือ สำนักงานอัยการสูงสุด และการกีฬาแห่งประเทศไทย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ทั้ง 8 กระทรวงหลัก และ 2 หน่วยงานเสริม มีนโยบาย วัตถุประสงค์ บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ เน้นหนักเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สารนิเทศเพื่อชุมชนชนบท ดังนี้

กระทรวงมหาดไทย

1. กรมการพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมของประชาชนให้ดีขึ้น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

หน้าที่ความรับผิดชอบ ให้การศึกษา และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชนให้ รู้จักคิด ตัดสินใจและปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ชุมชน โดยเน้นเด็ก เยาวชน สตรี กลุ่มอาชีพ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อันเป็นการปฏิบัติ ประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน (วิชานุกร จันทรสาขา, 2537)

2. สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

นโยบายรัฐบาล

1. สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาของเด็กและเยาวชน
2. ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู พืชผักรักษาและป้องกันแก้ไข

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

3. พัฒนาอาชีพและรายได้เน้นให้ภาคธุรกิจเอกชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น
- ภารกิจหลักด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาเยาวชนชนบท จัดตั้งกลุ่มเยาวชนชนบทเพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมการพัฒนาชนบท ถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ชนบท ฝึกอบรมความรู้ด้านช่างชนบท ส่งเสริมการจัดตั้งร้านช่างชนบท ตลอดจนให้ความรู้แก่ที่ปรึกษาและผู้นำเยาวชน (สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท, 2538)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1. กรมส่งเสริมการเกษตร

นโยบาย

1. สนับสนุนปัจจัยการผลิตและให้ความรู้ด้านการผลิต เพื่อเพิ่มรายได้โดยเน้นในเขตพื้นที่ที่มีปัญหา
2. พัฒนาแม่บ้านเกษตรกรให้มีความรู้ทั้งด้านเกษตร เคหกิจการเกษตร และการอนามัยในครัวเรือน เพื่อเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในครอบครัว
3. ส่งเสริมและควบคุมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชตลอดจนให้ความรู้วิธีการและปริมาณการใช้ที่เหมาะสม

อำนาจหน้าที่ อำนวยบริการและเผยแพร่วิชาการหรือความรู้เกี่ยวกับเกษตรแผนใหม่ให้ถึงตัวเกษตรกรโดยแพร่หลายและทั่วถึง เพื่อจะช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตในด้านเกษตรให้มีปริมาณและคุณภาพตามความต้องการของตลาด และเพื่อให้มีตลาดสำหรับ

จำหน่ายผลิตภัณฑ์ อันจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้และฐานะดีขึ้นซึ่งจะเป็นการช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจส่วนรวมให้มั่นคงยิ่งขึ้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2537)

2. กรมประมง

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการประมงนอกน่านน้ำไทยให้มีความมั่นคงถาวร ขยายแหล่งทำการประมงของกองเรือประมงไทยและนำวัตถุดิบมาสู่อุตสาหกรรมประมงภายในประเทศและควบคุมจัดระเบียบการทำการประมงของกลุ่มชาวประมงให้เป็นไปตามข้อตกลงของรัฐชายฝั่งหรือประเทศผู้ร่วมลงทุน

นโยบาย คือส่งเสริมและพัฒนาความรู้ชาวประมง (กรมประมง, 2538)

หน้าที่ความรับผิดชอบ ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเกี่ยวกับการประมง (กรมประมง, 2537)

3. กรมพัฒนาที่ดิน

นโยบายกระทรวง

1. เร่งรัดอนุรักษ์ดินและน้ำโดยใช้วิธีการไม่ยุ่งยากและลงทุนน้อย ถ่ายทอดแก่เกษตรกรให้นำไปปฏิบัติได้โดยรัฐจะเป็นผู้ให้บริการสำหรับพื้นที่ที่มีปัญหารุนแรงมาก

2. จัดทำระบบข้อมูลด้านทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ และชายฝั่งทะเล (กรมพัฒนาที่ดิน, 2537ก)

หน้าที่ความรับผิดชอบ ดำเนินการพัฒนาที่ดิน ถ่ายทอดวิชาการพัฒนาที่ดินและวิทยาศาสตร์ทางดินให้แก่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และเกษตรกรเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2537ข)

4. กรมป่าไม้

นโยบายการป่าไม้แห่งชาติ

เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ประชาชนมีความรู้สึกรักและหวงแหน รู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างประหยัด รัฐจะต้องให้ความรู้ ทักษะ ความสำนึก ความรู้สึกและทักษะแก่ประชาชนเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากทรัพยากรป่าไม้และผลเสียจากการตัดไม้ทำลายป่า การใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือย จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่มีต่อส่วนรวม (กรมป่าไม้, 2537)

นโยบายรัฐบาล

1. กระจายอำนาจการจัดการสิ่งแวดล้อมจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นโดยให้จังหวัด ท้องถิ่น และประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการมากขึ้น
2. ปลุกฝังให้เด็ก เยาวชน และประชาชนตระหนักในความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งสนับสนุนองค์กรเอกชนที่ดำเนินการในเรื่องนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535ข)
หน้าที่ความรับผิดชอบ ส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกสร้างสวนป่าทั้งในรูปของสวนป่าวนเกษตรและป่าชุมชน (กรมป่าไม้, 2537)

5. กรมปศุสัตว์

นโยบายด้านส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์

1. ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเลี้ยงสัตว์สู่เกษตรกร โดยจะทำการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร
2. ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร
หน้าที่ความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเลี้ยงสัตว์ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ (กรมปศุสัตว์, 2537)

6. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

วัตถุประสงค์ เร่งรัดอัตราการขยายตัวภาคเกษตรให้มีเสถียรภาพและรักษาระดับราคา

หน้าที่ความรับผิดชอบ เก็บรวบรวมข้อมูล สถิติการเกษตรทุกชนิด ทั้งในด้านผลผลิตของพืชและสัตว์ ภาวะเศรษฐกิจทางการเกษตร รายได้-รายจ่ายของเกษตรกร ภาวะหนี้สินของเกษตรกร ภาวะตลาดของผลผลิตทางการเกษตร และข้อมูลอื่น ๆ ทางเศรษฐกิจการเกษตรที่จำเป็น เพื่อใช้ในการวิเคราะห์นโยบายการเกษตร และแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์และจัดทำเอกสารสถิติที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจการเกษตร เผยแพร่และโฆษณาข้อมูลสถิติการเกษตร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2537)

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

วัตถุประสงค์

1. การกระจายรายได้และการกระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวาง
ยิ่งขึ้น
2. เร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
(กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537)

นโยบายกระทรวง

มุ่งมั่นพัฒนาฝีมือเพื่อยกระดับความรู้ ความสามารถทั่วไป และความรู้ความสามารถ
พิเศษเฉพาะทางให้รองรับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในด้านการผลิตทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม
และบริการ (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2538)

ภารกิจเน้นหนักของกระทรวง คือการส่งเสริมการมีงานทำในประเทศ โดย

1. ให้บริการข้อมูลและข่าวสารการมีงานทำอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง ทันเหตุการณ์ โดย
การพัฒนาระบบการจัดหางานและระบบข้อมูล รวมทั้งการจัดตั้งอาสาสมัครจัดหางานประจำ
ตำบล

2. จัดวันนัดพบแรงงาน
3. จัดแนะแนวอาชีพ
4. ส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537)

1. สำนักงานประกันสังคม

เป้าหมายด้านการพัฒนาระบบประกันสังคม

1. เร่งรัดการประชาสัมพันธ์ให้นายจ้าง ลูกจ้างและบุคลากรของสถานพยาบาลมี
ทัศนคติที่ดีต่อการประกันสังคมและมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการประกันสังคมปีละไม่น้อยกว่า
ร้อยละ 10 ของจำนวนผู้ประกันตนทั้งหมด
2. จัดการอบรมและพัฒนาบุคลากรให้ปรับทัศนคติให้ทันกับระบบงานที่
ปรับปรุงใหม่ตลอดเวลาโดยเน้นการปรับปรุงให้บริการแก่นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้ประกันตน อย่างน้อย
ปีละ 10 รุ่น (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2538)

อำนาจหน้าที่ ดำเนินการเกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการ
ประกันสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537)

2. กรมประชาสงเคราะห์

นโยบายรัฐบาล

เร่งรัดในเรื่องศูนย์ข้อมูล ด้านสวัสดิการสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลของคน ด้อยโอกาสจะต้องมีความชัดเจนและทันต่อเหตุการณ์เพื่อประโยชน์ต่องานของกรมประชาสงเคราะห์และการเผยแพร่ต่อสาธารณชนและสื่อมวลชน (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2536)

หน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นศูนย์ข้อมูลและการประสานงานด้านสวัสดิการสังคม (กรมประชาสงเคราะห์, 2537)

3. กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

นโยบาย

1. สอดแทรกความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบวินัยในการทำงานร่วมกัน ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง และความรับผิดชอบต่อองค์กรไว้ในหลักสูตรการฝึกอบรมแรงงาน ทั้งของรัฐและเอกชนเพื่อสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบ และยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน

2. จัดทำสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้แรงงานที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ ทราบถึงชีวิตการทำงานในระบบการผลิตสมัยใหม่

3. พัฒนาระบบสารสนเทศความปลอดภัยเพื่อประโยชน์ในการป้องกันและควบคุมปัญหาการประสบอันตรายจากการทำงานในสถานประกอบการทั่วประเทศ (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2537)

อำนาจหน้าที่

ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจด้านสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน รวมทั้งการแรงงานสัมพันธ์ (สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2537)

ภารกิจเน้นหนัก

การเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรแรงงานโดยขยายการฝึกอบรมลูกจ้าง นายจ้างและผู้เข้าสู่ตลาดแรงงานให้เกิดความเข้าใจในสิทธิหน้าที่การทำงานร่วมกันเพื่อเพิ่มผลผลิตและการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม (กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, 2537)

4. กรมการจัดหางาน

นโยบาย

1. การจัดหางานในประเทศและต่างประเทศ

2. การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารตลาดแรงงานและการบริการจัดหางานด้วยคอมพิวเตอร์

วัตถุประสงค์

ส่งเสริมให้ประชากร วัยทำงานทั้งในเมืองและในชนบทอย่างน้อยร้อยละ 96 ของกำลังแรงงานประเทศมีงานทำและมีรายได้ที่เหมาะสม รวมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดี และคนหางานจะมีความมั่นใจในการหางานทำไม่ว่าจะเป็นงานในประเทศหรือต่างประเทศ

อำนาจหน้าที่

ให้คำปรึกษา ส่งเสริม และบริการแนะแนวการประกอบอาชีพตามแนวคิดให้แก่ประชาชน (กรมการจัดหางาน, 2538)

กระทรวงสาธารณสุข

นโยบายรัฐบาล

เร่งรัดให้หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงาน ภาคเอกชนและองค์กรเอกชนสาธารณสุข ประโยชน์ร่วมมือกันรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนในการป้องกันโรคเอดส์ เพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเสี่ยง (กระทรวงสาธารณสุข, 2536)

หน้าที่ความรับผิดชอบ

กระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการแพทย์ การสาธารณสุข การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพอนามัย การควบคุมอาหารและยา รวมทั้งสิ่งทีอาจเป็นพิษหรือเป็นภัยแก่สุขภาพอนามัย และการกำกับดูแลและส่งเสริมกิจการกาชาด (สมาคมอนามัยแห่งประเทศไทย, 2537)

กระทรวงศึกษาธิการ

1. กรมสามัญศึกษา

นโยบาย รณรงค์เพื่อประชาสัมพันธ์แก่ผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนทั่วไปให้ทราบถึงความสำคัญ ความจำเป็นและประโยชน์ของการได้รับการศึกษาสูงจนถึงขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

หน้าที่ความรับผิดชอบ มีหน้าที่จัดและส่งเสริมการมัธยมศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ (วิชาสามัญและวิชาชีพ) และการศึกษาพิเศษ เพื่อให้การศึกษาเป็นพื้นฐานในการ พัฒนาประเทศในด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง (กรมสามัญศึกษา, 2537)

2. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

นโยบายด้านการจัดการศึกษา

1. ระดับประถมศึกษา ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองและบุคคลทั่วไปเห็นคุณค่า ของการศึกษาและให้ความร่วมมือในการส่งเด็กเข้าเรียนจนจบหลักสูตร
2. ระดับมัธยมศึกษา ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้ปกครองและนักเรียนเห็นคุณค่า และส่งเสริมการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษามากขึ้น

นโยบายด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1. ระดับก่อนประถมศึกษา โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติแก่ผู้ปกครองในการให้การศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนประถมศึกษาได้อย่างถูกวิธี เหมาะสมกับสภาพแต่ละพื้นที่โดยมีกิจกรรมร่วมกันทั้งที่บ้านและโรงเรียน
2. ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ให้โรงเรียนกำหนดกิจกรรมการ เรียนในโรงเรียนและกิจกรรมเสริมร่วมกับสถาบันในชุมชน เช่น วัด ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติใน การปลูกฝังคุณลักษณะที่เป็นจุดเน้น 8 ประการตามแผนฯ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นมีความรู้ ทักษะทาง ด้านภาษา คณิตศาสตร์ สังคมและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สามารถใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และปรับตัวเข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีพัฒนาการด้านภาษาไทย นิยรักการอ่าน สามารถอ่านคล่อง เขียนคล่อง ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารและใช้ทักษะคณิต ศาสตร์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมกับวัย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่ง ชาติ, 2536)

3. กรมการศึกษานอกโรงเรียน

นโยบายการให้บริการข่าวสารข้อมูล

1. มุ่งพัฒนาระบบการให้บริการของห้องสมุดประชาชนทุกระดับประเภท ให้จัด กิจกรรม บริการหนังสือ และสื่อศูนย์การเรียน ศูนย์ข้อมูลชุมชนและกิจกรรมการเรียนรู้ตาม

อัยาศัยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

2. ส่งเสริมให้โรงเรียนประถมศึกษาในระดับตำบลจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้บริการหนังสือและกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชน

3. ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านโดยให้ความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชน

4. ส่งเสริมให้สื่อมวลชน ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ สร้างสรรค์กิจกรรมในการให้ความรู้เฉพาะเรื่องโดยการฝึกอบรม การจัดนิทรรศการ หนังสือพิมพ์แผ่นนึ่ง ภาพยนตร์ หอกระจายข่าว ฯลฯ เพื่อให้บริการการศึกษาตามอัยาศัยแก่ประชาชนโดยทั่วไป

ย่นางหน้าที่

1. จัดการศึกษานอกโรงเรียนและส่งเสริมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

2. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดเครือข่ายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2537)

กระทรวงพาณิชย์

นโยบายรัฐบาลด้านการพาณิชย์ในประเทศ

ปรับปรุงระบบข่าวสารข้อมูลการค้าทั้งในด้านการผลิตและการตลาดให้รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้บริโภค

หน้าที่ความรับผิดชอบ เสนอความเห็น วางแผน และประสานงานด้านการค้าและการตลาดเพื่อส่งเสริมการส่งออกเผยแพร่สินค้าไทยในต่างประเทศ รวบรวมและบริการข้อมูลการค้าแก่ผู้ผลิต ผู้ส่งออกไทยและผู้นำเข้าต่างประเทศ (กระทรวงพาณิชย์, 2537)

บทบาทของกระทรวง

1. ให้กระทรวงอุตสาหกรรมทำหน้าที่เป็นหน่วยบริการ แนะนำ และให้คำปรึกษาด้านข้อมูลอุตสาหกรรมต่าง ๆ แก่ภาคเอกชน โดยต้องปรับปรุงองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

2. เป็นหน่วยงานที่ขึ้นำกำหนดทิศทางร่วมกับภาคเอกชนในการพัฒนาอุตสาหกรรม (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2537ข)

กระทรวงอุตสาหกรรม

นโยบายหลัก

1. กระจายอุตสาหกรรมไปต่างจังหวัด โดยสนับสนุนและช่วยเหลืออุตสาหกรรมต่างจังหวัดโดยกระจายข่าวสารข้อมูลอุตสาหกรรมและการตลาดไปสู่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในต่างจังหวัดให้กว้างขวาง

2. พัฒนาอุตสาหกรรม โดยให้กระทรวงอุตสาหกรรมทำหน้าที่เป็นหน่วยบริการแนะนำและให้คำปรึกษาด้านข้อมูลอุตสาหกรรมต่าง ๆ แก่ภาคเอกชนโดยต้องปรับปรุงองค์กรให้สามารถรับรู้ข้อมูลได้เร็วที่สุด รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลให้ถูกต้องชัดเจนและมีกลไกในการถ่ายทอดที่ดี (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2537ก)

บทบาทของกระทรวง

1. ให้กระทรวงอุตสาหกรรมทำหน้าที่เป็นหน่วยบริการ แนะนำ และให้คำปรึกษาด้านข้อมูลอุตสาหกรรมต่าง ๆ แก่ภาคเอกชนโดยต้องปรับปรุงองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

2. เป็นหน่วยงานที่ขึ้นำกำหนดทิศทางร่วมกับภาคเอกชนในการพัฒนาอุตสาหกรรม (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2537ข)

สำนักงานอัยการสูงสุด

นโยบาย

1. การบริหารงานด้านกฎหมาย โดยสนับสนุนให้มีการจัดตั้งห้องสมุดกฎหมายในสำนักงานต่างจังหวัดให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

2. การบริหารงานด้านการคุ้มครองสิทธิและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนโดยให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่ความรู้โดยอาศัยสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้น ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน (สำนักงานอัยการสูงสุด, 2536)

หน้าที่ความรับผิดชอบ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดย

1. ให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้ยากไร้และประชาชนในชนบท เช่น การให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย

2. เผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไปทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ (สำนักงานอัยการสูงสุด, 2537)

บทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนาชนบท (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535ก)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่งถึงฉบับที่สี่ รัฐบาลยังไม่มี การกำหนดนโยบายและแนวทางสำหรับภาคเอกชนในการประสานงานกับรัฐในการพัฒนาชนบท อีกทั้งการดำเนินงานเป็นลักษณะต่างคนต่างทำยังไม่มีมีการประสานงานกับภาคเอกชนเท่าใดนัก

ความสำคัญของภาคเอกชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระบวนการพัฒนาในช่วงระยะของ แผนพัฒนา ฉบับที่ห้า ทั้งนี้เพราะพระราชกฤษฎีกาได้ยอมรับบทบาทภาคเอกชนที่ขยายตัวมากขึ้นทั้ง ในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

ต่อมาในแผนพัฒนา ฉบับที่หก ศักยภาพและขีดความสามารถของภาคเอกชนที่จะ ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชนบทของภาครัฐบาลเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

ปัจจุบันใช้แผนพัฒนา ฉบับที่เจ็ด ซึ่งดำเนินการตามแนวทางกระจายรายได้ และการกระจายการพัฒนาสู่ภูมิภาคชนบท ในส่วนของการประสานงานกับภาคเอกชนนั้น คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้น 5 คณะ ในจำนวนดังกล่าวมีคณะ อนุกรรมการประสานงานภาครัฐบาลและองค์กรเอกชนเพื่อการพัฒนาชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพิจารณาและกำหนดแนวทางการประสานการดำเนินงานร่วมกันระหว่างรัฐบาลและองค์กร เอกชนในการพัฒนาชนบททั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ตลอดจนการดำเนินงานแผนงาน และโครงการร่วมระหว่างภาครัฐบาลและองค์กรเอกชน

ประเภทขององค์กรเอกชน

1. องค์กรพัฒนาเอกชน

ความหมาย

1. เป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการพัฒนาสังคม โดยเน้นการพัฒนา คนและการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. เป็นองค์กรที่จดทะเบียน เป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้ ในกรณีที่มีได้เป็นนิติ บุคคลต้องมีการจัดตั้งองค์กรเป็นคณะบุคคลขึ้น ดูแลอย่างมีระเบียบแบบแผน
3. เป็นองค์กรที่ดำเนินงานโดยอิสระ มีกิจกรรมต่อเนื่อง และไม่แสวงหาผล ประโยชน์หรือกำไร

บทบาท

1. **ฟื้นฟูและสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน** หรือที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ที่เป็นพื้นฐานความคิดจิตสำนึกสำหรับการพัฒนาและปรับวิถีชีวิตของตนเองให้เหมาะสมตามศักยภาพ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันเป็นพื้นฐานการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน เสริมสร้างขีดความสามารถของคนและชุมชนให้สามารถปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ในภาวะสังคม-เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้

2. **การขยายผลงานและสร้างเครือข่าย** เพื่อให้เป็นพลังผลักดันให้เกิดการขยายความคิดและเครือข่ายการดำเนินงาน โดยการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีการร่วมมือกันไปศึกษาข้อมูลหาความรู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์ชาวบ้าน แล้วสนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนผลงาน ประสพการณ์ ศึกษาดูงานซึ่งกันและกันของชาวบ้าน แล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอดปรับปรุง ร่วมผนึกกำลังกันตามศักยภาพของชุมชน

2. องค์กรธุรกิจเอกชน

ความหมาย

หมายถึง หน่วยงานภาคเอกชนที่ดำเนินกิจการธุรกิจเพื่อแสวงหาผลกำไร และมีเจตนาารมณ์ในการให้ความช่วยเหลือพัฒนาชนบทในรูปแบบการดำเนินกิจกรรมเชิงธุรกิจให้ชาวชนบท

บทบาท

1. พัฒนาชาวชนบทให้มีความรู้ ความชำนาญในการประกอบอาชีพในเชิงธุรกิจ อันได้แก่ การผลิต การจัดการ การเงิน และการตลาด
2. เป็นการสนับสนุนทรัพยากรในการพัฒนาชนบท
3. สนับสนุนและส่งเสริมการกระจายอาชีพและทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. องค์กรสาธารณประโยชน์

ความหมาย

หมายถึง องค์กรที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะที่ไม่ใช่เป็นการแสวงหาผลกำไร หรือรายได้ การดำเนินงานจึงมีลักษณะเพื่อการกุศล และแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชุมชน สงเคราะห์บุคคลที่ด้อยโอกาสและประสบปัญหาความทุกข์ยาก การบริการทางสังคม การสวัสดิการสังคม และการสังคมสงเคราะห์ เช่น มูลนิธิ ปอเต็กตึ๊ง มูลนิธิร่วมกตัญญู สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

บทบาท

1. การสวัสดิการสังคม (Social Welfare) เป็นลักษณะการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน บุคคล ครอบครัว กลุ่มชุมชน และสังคมในการแก้ปัญหาเพื่อการมีวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ราบรื่นมั่นคงกับบุคคลอื่น เพื่อที่สามารถจะช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในสังคมได้ต่อไป เช่น การคุ้มครองช่วยเหลือเด็ก ใต้แก่ มูลนิธิเด็ก มูลนิธิเด็กพิการ เป็นต้น

2. การบริการทางสังคม (Social Services) เป็นกิจกรรมหรือบริการต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือบุคคล กลุ่มชุมชน และสังคมโดยส่วนรวมในการแก้ไข บำบัด และป้องกันปัญหาในระดับต่างๆ ทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว และปัญหาสังคม ตลอดจนการฟื้นฟู เสริมสร้าง พัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถทางอารมณ์ จิตใจ และพัฒนาสังคมตลอดจนประเทศชาติ บริการทางสังคม สามารถแบ่งประเภทออกเป็น 5 ประเภท คือ

2.1 บริการด้านสุขภาพอนามัย (Health) เป็นการให้บริการทั้งทางกาย และจิตใจ รวมทั้งการสาธารณสุข (Public Health) เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับยารักษาโรค การแนะนำการวางแผนครอบครัว การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจิต การควบคุมคุณภาพอาหาร เป็นต้น

2.2 บริการด้านการศึกษา (Education) ทั้งการศึกษาแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.3 บริการด้านที่อยู่อาศัยหรือการจัดอาคารสงเคราะห์ (Housing) เป็นการ จัดบริการทางสังคมให้ผู้มีรายได้น้อยมีที่อยู่อาศัย และพัฒนาที่อยู่อาศัย

2.4 บริการจัดหางาน ดำเนินงานในฐานะเป็นสื่อกลางเพื่อจัดหางานให้กับผู้ ต้องการงานโดยให้ได้รับการพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อให้ได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม

2.5 บริการสังคมทั่วไป (General Social Services) เป็นบริการที่จัดให้แก่ บุคคลให้สามารถใช้ชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่ม สามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และ สนับสนุนการทำหน้าที่ของแต่ละคนให้ดีขึ้น ได้แก่ บริการสำหรับคนชรา บริการสำหรับคนพิการ บริการชุมชน เป็นต้น

3. การสังคมสงเคราะห์ (Social Work) เป็นการนำเอาทรัพยากรต่างๆ (ทั้ง ทรัพยากรธรรมชาติและทางสังคม) มาใช้เพื่อบรรเทาความต้องการของปัจเจกชน กลุ่มชน และ ชุมชนทั้งที่ประสบปัญหาเดือดร้อน และไม่ประสบปัญหา ให้สามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ ส่วนใหญ่จะเป็นการฟื้นฟู บำบัด ความบกพร่องต่างๆ เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

การพัฒนาชนบทขององค์กรเอกชน (Thai Volunteer Service, 1984 อ้างถึงใน บัณฑิต อ่อนคำ, 2533)

องค์กรเอกชนได้ตั้งวัตถุประสงค์สำหรับงานพัฒนาชนบทไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อส่งเสริมการพึ่งตนเอง โดยการกระตุ้นให้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การจัดการของท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมให้มากที่สุด
2. เพื่อก่อให้เกิดการริเริ่มและนวัตกรรมใหม่ๆ จากความต้องการของท้องถิ่น
3. เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด
4. เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้นำและองค์กรประชาชน
5. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
6. เพื่อจัดทำโครงการขนาดเล็กและมุ่งการพัฒนาระดับหมู่บ้าน

กิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำโดยการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนมีตั้งแต่การพัฒนาการเกษตรและการผลิตอาหาร การพัฒนาชลประทานและแหล่งน้ำขนาดเล็ก การศึกษานอกโรงเรียน และการฝึกอบรมในทักษะใหม่ๆ การสาธารณสุข อนามัยและโภชนาการ ธนาคารข้าว ธนาคารควาย ธนาคารปุ๋ย กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์กลุ่มเยาวชน การฝึกอบรมเยาวชนและกลุ่มสตรี ไปจนถึงการฝึกอบรมผู้นำและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

การพัฒนาชนบทเป็นนโยบายสำคัญของการพัฒนาประเทศ มีวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท พร้อมกับการเพิ่มรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นเป็นสำคัญ ในการพัฒนาประเทศสิ่งที่จะต้องพิจารณาเป็นลำดับแรก คือการให้ความรู้แก่คนในชนบท

สารนิเทศเพื่อชุมชนชนบท

สารนิเทศ หมายถึง ความรู้ ความคิด ข้อเท็จจริง ข้อมูล ซึ่งถูกสื่อสารอย่างเป็นทางการ หรืออย่างไม่เป็นทางการ ในรูปแบบใดก็ได้ (Chen และ Hemon, 1982) แม้นมาส ชาลิต (2528) ให้ความหมายสารนิเทศว่า คือ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราวซึ่งมีการบันทึกและจัดการตามหลักวิชาการเพื่อเผยแพร่ และเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งในส่วนบุคคล และสังคม ประภาวดี สิบสนธิ (2530) กล่าวไว้ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การใช้และการแสวงหาสารนิเทศของเกษตรกรอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ว่า สารนิเทศ หมายถึง ข้อเท็จจริง เหตุการณ์ ที่ผ่านกระบวนการประมวลผลและมีผู้ถ่ายทอดบันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน โสตทัศนวัสดุ เทปคอมพิวเตอร์ ดิจิตอลจนถ่ายทอดในรูปแบบอื่น ๆ เช่น คำพูด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ให้ผู้รับสารนิเทศได้ทราบ

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ในท้องที่หรือในเมืองเดียวกัน มีอาณาบริเวณ หรือเมืองที่มีกลุ่มคนอยู่ร่วมกัน ชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ร่วมกันและมีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ คล้ายกัน (Webster's New Dictionary of the American language, 1988) และกรมการพัฒนาชุมชน (2526) ให้ความหมายว่า หมายถึงกลุ่มคนที่มีความคิดไปในทางเดียวกันและสามารถร่วมกันดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้

ชุมชนชนบท (Rural Community) หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่น้อย มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอย่างแน่นแฟ้น มีความรู้สึกเป็นอย่างเดียวกัน มีการพบปะสังสรรค์กันอยู่เสมอ มีแบบอย่างของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพคล้ายกัน สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ขบวนการทางสังคมขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนนั้นเป็นสำคัญ มีการประกอบอาชีพการเกษตรแต่มีทักษะในด้าน การประกอบ การและการจัดการแบบทันสมัย (สนธยา พลศรี, 2533)

สำหรับประเทศไทยยึดถือตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง พ.ศ.2518 โดยให้ความหมายของเมืองว่า หมายถึงเขตการปกครอง กรุงเทพมหานคร เทศบาล และสุขาภิบาล

ชุมชนชนบท เมื่อพิจารณาการแบ่งชุมชนตามลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแล้ว ประเทศไทยจะประกอบด้วยชุมชนชนบทเป็นส่วนใหญ่ คือคนไทยประมาณร้อยละ 83 อาศัยอยู่ในชนบทเป็นชาวชนบท และประชากรที่เหลือประมาณร้อยละ 17 อาศัยอยู่ในเมือง เป็นชาวเมือง คนในชนบทส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวเป็นอันดับแรก ทุกคนในครอบครัวช่วยกันทำงานหารายได้เพื่อใช้ร่วมกัน สมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันทำไร่ ทำนา ครอบครัวเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดถัดมาจากครอบครัว คือกลุ่มเครือญาติ ในชนบทมักจะพบว่าในละแวกเดียวกัน มักมีเครือญาติอยู่ใกล้กันเมื่อมีความเดือดร้อนใจมักจะหาเครือญาติช่วยกันก่อน ต่อมาจึงเป็นเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชนบทหรือชุมชนเดียวกันเป็นไปอย่างสนิทสนม มีชีวิตประจำวันซึ่งต้องเผชิญหน้ากันอยู่เสมอ ฐานะทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกันมากนัก ความเชื่อทางศาสนา ตลอดจนทัศนคติและระดับการศึกษาคล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะถ้าพิจารณาเป็นรายชุมชน เช่น หมู่บ้านหนึ่ง ๆ หรือตำบลหนึ่ง ๆ มักไม่ผิดแปลกมากนักเพราะอยู่ในสิ่งแวดล้อมคล้ายกัน (วิชนิกร เศรษฐ, 2528)

สารนิเทศเพื่อชุมชน หมายถึงสารนิเทศที่ช่วยแก้ปัญหาประจำวันให้กับประชาชนหรือช่วยทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น (Bunch, 1982) การบริการสารนิเทศเพื่อชุมชน เป็น

การบริการที่ช่วยแก้ปัญหาชีวิตประจำวันให้กับบุคคลและกลุ่มคนและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครอง รวมถึงความต้องการของประชาชนผู้ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงแหล่งช่วยเหลืออื่น ๆ ได้ และเป็นปัญหาสำคัญที่ประชาชนกำลังประสบอยู่ คือปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การหางานทำ และ สิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย หมายความว่าให้ประชาชนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ในเรื่องของแต่ละบุคคล หรือปัญหาของส่วนรวมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การจ้างงาน ครอบครัวและเรื่องส่วนตัว การบริโภค ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว การศึกษา สิทธิในการได้รับความคุ้มครอง ความปลอดภัย (Library Association, 1980)

ดังนั้น สารนิเทศเพื่อชุมชนชนบท คือ ข้อมูลข่าวสารที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ช่วยแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบท

ไพรัตน์ เคะชรินทร์ (2525) กล่าวว่าความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของประชาชนมี 6 ด้าน คือ

1. ความรู้เรื่องกฎหมายเบื้องต้น เช่น การแจ้งเกิด แจ้งตาย กฎหมายที่ดิน
2. ความรู้เรื่องอาชีพ เพื่อหารายได้ให้แก่ครอบครัว
3. ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย
4. ความรู้เรื่องการค้า เพื่อแก้ปัญหาของตน
5. ความรู้เรื่องตลาด การจำหน่ายสินค้า
6. ความรู้เรื่องการเมืองการปกครองที่คนจะเลือกผู้แทนระดับต่าง ๆ

บุญโฮม อิงชัยภูมิ (2536) กล่าวว่าประชาชนในชนบทต้องการข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น การใช้ปุ๋ย การใช้พันธุ์พืชที่เหมาะสม การดูแลพืช อาชีพเสริม ตลอดจนข่าวสารการตลาดเพื่อให้ทราบว่าจะหาผลผลิตต่าง ๆ ขึ้นหรือลงอย่างไร ช่องโอกาสที่จะลงทุนประกอบอาชีพต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับการบำรุงสุขภาพอนามัย การป้องกันรักษาโรค โภชนาการ การเลี้ยงดูเด็กเล็ก ความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตน อันจะพึงมีในฐานะที่เป็นประชาชนคนไทย ต้องการทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ภายในและนอกประเทศ

สุมาลี สังข์ศรี (2538) กล่าวว่าข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนในชนบทต้องการส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ใกล้ตัว เรื่องเกี่ยวข้องกับการงานอาชีพ การเกษตร เรื่องเกี่ยวกับราคาพืชผล เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย เรื่องเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลาน กฎหมาย บางด้าน และเรื่องความเป็นไปของบ้านเมือง

จากการศึกษา ประโยชน์ของห้องสมุดชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน ของ นิยม เขยกีวงษ์ (2529) พบว่าผู้ใช้นิยมใช้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับมาก และใช้ข้อมูลข่าวสารเรื่องอาชีพ เรื่องตลาด เรื่องการเมืองการปกครอง เรื่องการช่าง และเรื่องกฎหมายเบื้องต้น ในระดับรองลงมาตามลำดับ

จากงานวิจัยของ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530) พบว่า สารนิเทศที่เกษตรกรแสวงหาเพื่อการดำเนินชีวิต แบ่งได้ 4 กลุ่ม ตามลำดับความต้องการ ดังนี้

1. สุขภาพ อนามัย
2. อุปโภค บริโภค
3. การศึกษา กฎหมาย กฎและระเบียบ บ้านและที่อยู่อาศัย เงินและรายได้ และการประกอบอาชีพโดยทั่วไป
4. การคมนาคมขนส่ง ความปลอดภัย พลังงาน การเลี้ยงดูเด็ก นันทนาการ และกีฬา

ในการศึกษา การแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ของสถิตพงศ์ บุญมีสุวรรณ (2538) พบว่าเนื้อหาสารนิเทศที่ชาวประมงจำนวนมาก แสวงหามี 5 เรื่อง คือ สภาพอากาศ ราคาน้ำมัน ราคาสัตว์น้ำ แนวโน้มการตลาด วิธีการจับสัตว์น้ำที่มีประสิทธิภาพ และเครื่องมือจับสัตว์น้ำ

Clark และ Unwin (1980) ได้ศึกษาความต้องการบริการสารนิเทศของชาวชนบทในเมืองลินคอล์นเชียร์ (Lincolnshire) พบว่าสารนิเทศที่ชาวชนบทต้องการมากมี 14 เรื่อง คือ เรื่อง การขนส่ง การเดินทาง ความบันเทิง กีฬา การพักผ่อน การศึกษา ไฟฟ้า น้ำมัน โทรศัพท์ สุขภาพอนามัย กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ งาน การว่างงาน ความปลอดภัย สวัสดิการสังคม ภาษี การให้เช่า อัตราค่าเช่า (บ้าน) การจับจ่ายซื้อของ คำแนะนำสำหรับผู้บริโภค การวางแผนเมือง ที่อยู่อาศัย และเรื่องเบียดเบียนบ้านญาติ เงินเลี้ยงชีพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Dervin (1978) ซึ่งวิเคราะห์เนื้อหาของสารนิเทศที่เป็นปัญหาซึ่งบุคคลทั่วไปต้องการความช่วยเหลือ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และนำมาจัดกลุ่มได้ 19 กลุ่ม พร้อมทั้งอธิบายลักษณะปัญหาของแต่ละกลุ่มไว้ด้วย ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ เพื่อนบ้าน เด็ก สุนัข การจราจร ที่จอดรถ เสียงเครื่องบิน
2. การบริโภค ได้แก่ ปัญหาคุณภาพสินค้า ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่ดีที่สุด คุณภาพการบริการ แหล่งที่ให้บริการข้อมูล ราคาสินค้า การคุ้มครองผู้บริโภค

3. ที่อยู่อาศัย ได้แก่ ปัญหาการกู้ยืมเงิน การจ้างงานที่อยู่อาศัย ที่ดิน การขายบ้าน
4. การดูแลบ้านและการบำรุงรักษาบ้าน ได้แก่ ปัญหาทางกฎหมายในการปรับปรุงบ้าน การซ่อมแซม การซ่อมรถยนต์
5. การจ้างงาน ได้แก่ ปัญหาที่ได้รับจากการทำงาน การเปลี่ยนงาน การร้องทุกข์ การฝึกงาน สหภาพแรงงาน
6. การศึกษา ได้แก่ ปัญหาการช่วยเหลือทางการเงิน การศึกษาผู้ใหญ่ ค่าเล่าเรียน ระบบการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง
7. สุขภาพ ได้แก่ ปัญหาสุขภาพจิต การประกันสุขภาพ ค่ารักษาพยาบาล
8. การขนส่ง ได้แก่ ปัญหาการบริการของรถประจำทางไม่เพียงพอ การประกันรถ ค่าประกันรถ การซ่อมแซมถนน การบริการในภาวะฉุกเฉินไม่เพียงพอ
9. การพักผ่อน ได้แก่ ปัญหาการไม่มีเวลาพักผ่อน สนามกีฬา
10. การช่วยเหลือทางการเงิน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับภาษี การกู้ยืมเงิน การออกจากงาน การลงทุน การประกันชีวิต
11. การช่วยเหลือของรัฐบาลและการประกันสังคม ได้แก่ ปัญหาคนว่างงาน
12. ปัญหาเชื้อชาติ
13. การดูแลเด็กและความสัมพันธ์ในครอบครัว ได้แก่ ปัญหาความต้องการการดูแลพฤติกรรมเด็ก ความต้องการที่ปรึกษาปัญหาส่วนตัว
14. การวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิด
15. กฎหมาย ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว การทำสัญญา ความต้องการบริการทางกฎหมาย การตีความทางกฎหมาย
16. อาชญากรรมและความปลอดภัย ได้แก่ ปัญหาการบังคับใช้ทางกฎหมาย อาชญากรรม ยา
17. การย้ายถิ่นฐาน ได้แก่ ปัญหาการแปลงเอกสาร การอพยพเข้าเมือง
18. การทหาร ได้แก่ ปัญหาการช่วยเหลือทางการเงินแก่ทหารผ่านศึก สิทธิ
19. การต่างประเทศ การเมืองและเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้แทนราษฎร นักการเมือง ข่าวสารทางราชการ เหตุการณ์ปัจจุบัน

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ King และ Palmour (1981) ซึ่งพบว่า บุคคลทั่วไป 2500 ครอบครัวในเมืองต่าง ๆ 6 เมือง ของรัฐนิวอิงแลนด์ (New England) ต้องการใช้นิเทศเพื่อแก้ปัญหาประจำวัน 4 ประการ ได้แก่ ปัญหาทางการเงิน สุขภาพ การศึกษา และการเมือง

จากการศึกษาของบุคคลต่าง ๆ จะเห็นว่าสารนิเทศที่ประชาชนใช้นั้นมีความหลากหลายและสารนิเทศที่ประชาชนใช้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น อาชีพ ความสนใจเฉพาะชุมชน และปัญหาที่กำลังประสบอยู่เป็นสำคัญ

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานสารนิเทศเพื่อชุมชนชนบทจะต้องปรับการทำงานให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน ฉวีลักษณ์ บุณยะกาญจน (2534) กล่าวว่า ต้องคำนึงถึง

1. ระดับความรู้ของชุมชนในท้องถิ่น
2. สภาพแวดล้อมของชุมชน
3. ความสนใจของชุมชน
4. ความพร้อมของชุมชน

แหล่งสารนิเทศ

แหล่งสารนิเทศ หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ผลิต รวบรวม หรือเผยแพร่สารนิเทศ รวมถึงบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ แหล่งสารนิเทศแบ่งได้ 3 ประเภท (Wilson, 1981) คือ

1. แหล่งสารนิเทศทางการ หมายถึงหน่วยงานที่ดำเนินงานบริการสารนิเทศเป็นงานหลัก ได้แก่ ห้องสมุด ศูนย์เอกสาร ศูนย์สารนิเทศ และหน่วยงานที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น
2. แหล่งสารนิเทศไม่เป็นทางการ หมายถึงหน่วยงานที่ไม่ได้ดำเนินงานบริการสารนิเทศเป็นหลัก แต่สามารถให้สารนิเทศบางอย่างที่ผู้ใช้ต้องการ ได้แก่ กรม กอง หน่วยงานรัฐบาล
3. แหล่งสารนิเทศบุคคล Wilson ไม่ได้ให้ความหมาย แต่จากงานวิจัยของ Chen และ Hemon (1982) ได้ศึกษาแหล่งบุคคลดังนี้
 - 3.1 ความคิดและประสบการณ์ของตนเอง
 - 3.2 เพื่อน เพื่อนบ้าน ญาติ
 - 3.3 เพื่อนร่วมงาน

Saracevic และ Wood (1981 อ้างถึงใน ประภาวดี สิบสนธิ, 2530) ได้จำแนกแหล่งสารนิเทศเป็น 2 ประเภท

1. แหล่งที่เป็นเอกสาร ประกอบด้วย

1.1 เอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ หนังสือ วารสาร หนังสือชุด รายงาน วิทยานิพนธ์ ลิทธิบัตร มาตรฐานและข้อกำหนด ฟอรัมบันทึกข้อมูล ภาพถ่าย แผนภูมิ แผนที่ จดหมายโต้ตอบ บันทึกความจำ

1.2 เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ วารสาร/บริการดรรชนี วารสาร/บริการสาระสังเขป บริการข่าวสารทันสมัยในรูปแบบต่าง ๆ บรรณานุกรมเฉพาะเรื่อง

1.3 เอกสารตติยภูมิ ได้แก่ รายงานความก้าวหน้า (Trend report) ปริทัศน์ และ Digest ต่าง ๆ เช่น Annual review series

2. แหล่งที่ไม่เป็นเอกสาร ประกอบด้วย

2.1 เพื่อนร่วมงานในองค์กร

2.2 เพื่อนนอกองค์กร (ในและนอกประเทศ)

2.3 ตัวกลางเผยแพร่สารนิเทศ (Information gatekeeper)

2.4 ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ แนะนำ

2.5 ตัวแทนจำหน่าย

นอกจากนี้สารนิเทศอาจนำส่งหรือแลกเปลี่ยนในการบรรยาย อภิปราย สัมมนา การประชุม การพบปะสังสรรค์ การร่วมนิทรรศการ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แหล่งหรือผู้ให้สารนิเทศมีอยู่มากมาย ผู้ใช้สามารถหาสารนิเทศได้ตลอดเวลาและทุกหนแห่ง อาจใช้ประสบการณ์ ความคิดของตนเอง ของคนอื่น ของกลุ่ม หรือของสถาบันในฐานะเป็นผู้ให้สารนิเทศ หรืออาจใช้บริการแนะนำแหล่งที่มีผู้ชี้แนะ

ในการวิจัยของ Palmour, Dervin และ Rathbun (1979 อ้างถึงใน ประภาวดี สิบสนธิ, 2530) ได้จำแนกแหล่งสารนิเทศเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ผู้ให้สารนิเทศที่เป็นตัวบุคคล ได้แก่ ตนเอง เพื่อนร่วมงาน เพื่อนสมาชิกในครอบครัว
2. ผู้ให้สารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ได้แก่ บุคคลที่ประกอบอาชีพเฉพาะ หน่วยงานสถาบัน สมาคม
3. สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งตีพิมพ์

แหล่งสารนิเทศในชุมชนชนบทมีหลายลักษณะ จากหลายหน่วยงาน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน โรงเรียน อาสาสมัคร ผู้นำหมู่บ้าน ห้องสมุดวัด สำนักงานเกษตร และสำนักงาน

สาธณสุข (Kammanee Suckcharoen, 1991) หรือ แหล่งที่เป็นเพื่อน ญาติ เพื่อนบ้าน ลูกจ้าง เพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญ และวิทยุ (Navanit Intrama, 1987)

จากการวิจัยของประภาวดี สิบสนธิ (2530) พบว่าแหล่งที่ใช้แสวงหาสารนิเทศเพื่อการดำเนินชีวิตของเกษตรกรส่วนมากใช้ประสบการณ์ ความคิดของตนเอง และสอบถามจากเพื่อนบ้าน รองลงมาคือถามญาติ แหล่งที่ใช้ปานกลาง คือ วิทยุ โทรทัศน์ เพื่อนเกษตรกร ผู้นำชุมชน หนังสือพิมพ์ บุคคลเฉพาะอาชีพ แหล่งที่ใช้น้อย คือ ครู ผู้ที่ทำงานบริษัท ร้านค้า พระ ห้องสมุดและที่อ่านหนังสือ ธนาคาร แหล่งที่เกษตรกรไม่ใช้เลย คือ สำนักงานเกษตร

สถิตพงศ์ บุญมีสุวรรณ (2536) ศึกษาการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงของชาวประมงทะเลพื้นบ้าน อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด พบว่า แหล่งสารนิเทศที่ชาวประมงทะเลพื้นบ้านจำนวนมากใช้ในการแสวงหาสารนิเทศทางการประมงมี 4 แหล่ง คือ ประสบการณ์ ความคิดของตนเอง เพื่อนบ้าน เพื่อนชาวประมง และญาติ

Dervin (1976) ศึกษาพบว่า แหล่งสารนิเทศที่บุคคลทั่วไปต้องการใช้แก้ปัญหาประจำวันนั้น ส่วนใหญ่นิยมติดต่อพบปะพูดคุย และขอคำแนะนำจากเพื่อน ครอบครัวและญาติ ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งบุคคลที่ใช้น้อยที่สุดในการแก้ปัญหาทุกด้าน นอกจากนี้ยังพบว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่บุคคลในวัยผู้ใหญ่ใช้มากที่สุด สำหรับผู้มีการศึกษานิยมใช้สารนิเทศจากองค์การวิชาชีพและกฎหมาย ในการแก้ปัญหา โดย Dervin สรุปว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้สารนิเทศ ส่วน King และ Palmour (1981) พบว่าบุคคลทั่วไปใช้ประสบการณ์ของตนเองในการแก้ปัญหาประจำวันมากที่สุด รองลงมาคือใช้การปรึกษาเพื่อน เพื่อนบ้าน และนักวิชาการ ชาวนิวยอร์กแลดใช้ทรัพยากรจากห้องสมุดในการแก้ปัญหาประจำวันในอัตราน้อยโดยให้เหตุผลว่าที่ไม่ใช้ห้องสมุดนั้นเป็นเพราะไม่คิดว่าห้องสมุดจะช่วยเหลือได้ ตลอดจนเขาได้รับสารนิเทศจากแหล่งอื่นเพียงพอแล้ว

จากแหล่งสารนิเทศดังกล่าว สามารถสรุปได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. แหล่งสารนิเทศทางการ หมายถึงแหล่งที่จัดขึ้นเพื่อให้บริการสารนิเทศโดยตรง ได้แก่ ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
2. แหล่งสารนิเทศไม่เป็นทางการ แบ่งเป็น
 - 2.1 แหล่งสารนิเทศภายในบุคคล คือประสบการณ์ต่าง ๆ ของตนเอง
 - 2.2 แหล่งสารนิเทศบุคคล ได้แก่ การประชุม การฝึกอบรม เพื่อนบ้าน

2.3 แหล่งสารนิเทศสถาบันที่ดำเนินงานเฉพาะด้าน แต่ให้ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานได้ ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สมาคมการประมงจังหวัด

ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสาคร (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2538)

จังหวัดสมุทรสาคร ตั้งอยู่ภาคกลางของประเทศไทยและอยู่ทางตอนล่างของภาคตะวันตกใกล้ปากแม่น้ำท่าจีน ห่างจากทะเล 2 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 30 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 872.347 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 547,217 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดนครปฐม
ทิศใต้	"	อ่าวไทย
ทิศตะวันออก	"	กรุงเทพมหานคร และจังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันตก	"	จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดราชบุรี

การปกครอง (ประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสาคร, 2537)

ในปี 2537 จังหวัดสมุทรสาครมีประชากรทั้งสิ้น 373,464 คน เป็นชาย 185,328 คน หญิง 188,136 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 3 อำเภอ 40 ตำบล 297 หมู่บ้าน 3 เทศบาล และ 4 สุขาภิบาล ดังนี้

1. อำเภอเมืองสมุทรสาคร
แบ่งออกเป็น 18 ตำบล 115 หมู่บ้าน 1 เทศบาล (เทศบาลเมืองสมุทรสาคร)
1 สุขาภิบาล (สุขาภิบาลบางปลา)
2. อำเภอกระทุ่มแบน
แบ่งออกเป็น 10 ตำบล 89 หมู่บ้าน 2 เทศบาล (เทศบาลตำบลกระทุ่มแบน และเทศบาลตำบลอ้อมน้อย)
3. อำเภอบ้านแพ้ว
แบ่งออกเป็น 12 ตำบล 93 หมู่บ้าน 3 สุขาภิบาล (สุขาภิบาลบ้านแพ้ว สุขาภิบาลหลักห้า และสุขาภิบาลเกษตรพัฒนา)

ลักษณะภูมิประเทศ (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2538 และ เพชร สายเสน, 2535 อ้างถึงใน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสมุทรสาคร, 2537)

สมุทรสาครเป็นจังหวัดชายทะเลมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีเกาะและภูเขา ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มและป่าชายเลน เขตจังหวัดแบ่งเป็น 2 ส่วน ด้วยแม่น้ำท่าจีน ซึ่งไหลมาจากนครชัยศรี ทางทิศเหนือผ่านสมุทรสาคร ไหลลงสู่อ่าวไทยซึ่งอยู่ทางตอนใต้ ทำให้สภาพพื้นที่ตอนบนของจังหวัดเหมาะแก่การเพาะปลูก และมีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานกันมาก พื้นที่ลุ่มสุดของจังหวัดติดกับอ่าวไทย ทำให้บริเวณชายฝั่งตอนล่างของจังหวัดเป็นดินเค็มไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่เหมาะในการทำนาเกลือและนากุ้ง ส่วนที่อยู่ต่อจากป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งมีคลองธรรมชาติ และคลองที่ขุดขึ้นเพื่อนำน้ำจืดมาใช้ในการเกษตรจำนวนมาก คลองที่สำคัญได้แก่ คลองภาษีเจริญ คลองมหาชัย คลองดำเนินสะดวก คลองสุนัขหอน คลองพิทยาลงกรณ์ คลองบางยาง และคลองชลประทาน 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นบริเวณที่มีน้ำท่วมถึง

ลักษณะภูมิอากาศ (สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสาคร, 2538)

สมุทรสาครได้รับอิทธิพลของลมบก ลมทะเล รวมทั้งมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน ทำให้สภาพภูมิอากาศไม่ร้อนและชุ่มชื้น อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 29.5 องศาเซลเซียส มีฝนตกเกือบตลอดปี เฉลี่ย 1,197 มิลลิเมตรต่อปี ฝนจะตกมากช่วงเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม

เศรษฐกิจของจังหวัด (สำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร, 2537)

จังหวัดสมุทรสาครมีทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจหลายประการ ได้แก่ การมีชายฝั่งทะเลยาวถึง 40 กิโลเมตร ทำให้สามารถประกอบอาชีพประมงตั้งแต่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งจนถึงการทำประมงข้ามชาติ ทั้งยังมีพื้นที่เหมาะสมต่อการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมทุกขนาดอย่างดี และยังมีพื้นที่บางส่วนเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่สำคัญๆ ในภาคต่างๆ โดยเฉลี่ยต่อคนต่อปีถึงคนละ 86,735.- บาท (ปี พ.ศ.2536) นับเป็นจังหวัดที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ยสูงเป็นลำดับสี่ของประเทศ